

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

ПЪРВО ОТДЕЛЕНИЕ

КЕХАЯ И ДРУГИ срещу БЪЛГАРИЯ

(Жалба nos. 47797/99 and 68698/01)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

12 януари 2006

ОКОНЧАТЕЛНО

12/04/2006

Решението става окончателно при обстоятелствата по член 44 § 2 на Конвенцията. Може да е предмет на редакторска преработка.

По делото Кехая и други срещу България,

Европейският съд по правата на човека (Първо отделение), на заседание в състав:

Г-н К.Л. РОЗАКИС, *Председател*,

г-жа Н. ВАЖИЧ,

г-жа С. БОТУШАРОВА,

г-н А. КОВЛЕР

Г-жа Е. СТАЙНЕР,

г-н Д. СПИЛМАН,

г-н С.Е. ЙЕБЕНС, *съдии*,

и г-н С. КУЕСАДА, *Заместник-регистратор на отделението*,

След като се оттегли на заседание на 8 декември 2005,

Предоставя следното решение, постановено на последната дата:

ПРОЦЕДУРА

1. Делото е образувано по две жалби (№. 47797/99 и 68698/01) срещу Република България.

2. Жалба по. 47797/99 е заведена на 25 май 1998 в Европейската комисия по правата на човека ("Комисията") на основание бившия член 25 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи ("Конвенцията") от г-н Алиосман Ахмед Кехая (роден на 17 януари 1947). Тя е предадена на Съда на 1 ноември 1998, когато влиза в сила Протокол No. 11 към Конвенцията (член 5 § 2от Протокол No. 11).

3. Жалба по. 68698/01 е заведена в Съда на 7 февруари 2001 от г-н Ахмед Халил Бозов (роден на 4 януари 1938) , г-н Ахмед Рахманов Бозов (роден на 29 ноември 1956), г-ца Айше Рахманова Качанова (родена на 24 септември 1951), г-н Халил Рахманов Бозов (роден на 26 януари 1961), г-н Мустафа Халил Бозов (роден на 4 юли 1935), г-ца Гюлфизе Халилова Османджийкова (родена на 10 октомври 1945), г-н Реджеп Салихов Мусов (роден на 21 март 1954), г-ца Айше Мустафова Кестенджиева (родена на 23 октомври 1932), г-н Байрам Ахмед Байрам (роден на 18 декември 1944) , г-н Халил Кехая (роден на 18 май 1949), г-н Салих Неби Боза (роден на 29 октомври 1951), г-н Реджеп Неби Боза (роден на 12 юли 1954), г-н Кадри Неби Боза (роден на 7 януари 1965) и г-н Халил Салих Мусов (роден на 11 ноември 1958).

4. Всички жалбоподатели са български граждани. През декември 2004 те ангажират за защитник г-н М. Екимджиев, адвокат, практикуващ в Пловдив. През април 2005 двама от жалбоподателите,

очевидно, действащи от името на всички жалбоподатели, заявяват, че г-н Екимджиев вече не ги представлява.

5. Българското правителство (“Правителството”) е представлявано от агентите си- г-ца Маргарита Димова и г-ца Мариана Караджова от Министерство на правосъдието.

6. Жалбоподателите, в частност, твърдят, че незачитайки окончателното решение, учредяващо техните имуществени права над няколко поземлени имота, съдилищата произволно са решили срещу тях в гражданските производства в периода 1997-2000, като по този начин са ги лишили от имуществото им. Също така жалбоподателите се оплакват, че са били глобени за ползването на собствената им земя и че не са могли да получат адекватна компенсация, тъй като съдилищата произволно са потвърдили повечето от глобите. В допълнение, г-н Алиосман Кехая се оплаква, че не е бил призоваван по производствата по наложените му глоби.

7. Жалбите са разпределени за разглеждане от Първо отделение на Съда (Правило 52 § 1 от Правилата на Съда). В рамките на това отделение и съгласно Правило 26 § 1 е конституиран състав, който да разгледа делата (член 27 § 1 на Конвенцията).

8. Съставът реши да слее производствата по жалбите (Rule 42 § 1).

9. На 1 ноември 2004 Съдът промени състава на Отделенията си (Правило 25 § 1). Делото е разпределено за разглеждане от новоконституираното Първо отделение (Правило 52 § 1).

10. С решение от 9 декември 2004, Съдът обяви жалбите за допустими.

11. Жалбоподателите, а не Правителството представиха становища по същество (Правило 59 § 1).

ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО

A. Реституционно производство

12. Всички жалбоподатели живеят в Сърница, област Велинград. Те са наследници на г-жа Фатма Бозова, която е притежавала земя в землището на Сърница до колективизацията на земеделската земя през 1950-те години.

13. През 1991 Парламентът прие Закон за земеделската земя, който регламентира реституцията на “колективизирана” земеделска земя. Бившите собственици или техните наследници са могли поискат

възстановяване на правото си при определени условия (виж параграфи 34 и 35 по-долу).

14. На неконкретизирани дати жалбоподателите подават заявление за реституиране на няколко поземлени имота.

15. С решение от 19 февруари 1993 местните поземлени комисии отказват частичното исканията на жалбоподателите. Отказът засяга, *inter alia*, парцели, покриващи 14 ха в местност Окуша, прилежаща към язовир Доспат, в землището на Сърница, които са предмет на това дело, в границите, определени в оплакванията на жалбоподателите и решението на Съда за допустимост по настоящото дело.

16. На 29 юни 1995, при обжалване на жалбоподателите срещу решението на поземлената комисия, Районният съд- Велинград, отхвърля решението на комисията и възстановява правото на собственост на жалбоподателите върху претендираните поземлени имоти, включително и тези, покриващи 14 ха в местността "Окуша". Въз основа на писмени доказателства и свидетелски показания, съдът заключава, че през 1940-те и по време на колективизацията, г-жа Фатма Бозова е била собственик на част от претендираната земя, по силата на придобивна давност и че са спазени изискванията за реституция съгласно Закона за земеделската земя от 1991 по отношение на тази част от земята. Поземлената комисия, ответник по това производство, е призована, но не е взела участие.

17. На неконкретизирана дата Главният прокурор образува производство срещу решението на Районния съд за преглед /касация/ пред Върховния съд на основание бившия член 225 от Наказателно-процесуалния кодекс, като така се намесва в граждански спор.

18. Върховният съд разглежда делото по същество и с решение от 20 септември 1996 потвърждава решението на Районния съд. Върховният съд отхвърля аргументите на прокурора, че имуществените права на г-жа Фатма Бозова, която е наследена от жалбоподателите, са недоказани, че спорната земя не е земеделска, че не може да бъде реституирана на основание Закона за земеделската земя и поради това остава държавна собственост. В частност, Върховният съд заключава, че дори ако част от земята е залесена след колективизацията, това не се явява пречка за реституция на основание на Закона и че само защитени гори не подлежат на реституция.

19. Съгласно тези решения, на 3 февруари 1997, местната поземлена комисия разпорежда земята да се реституира на жалбоподателите. На 4 април 1997 те официално влизат във владение на същата. На 20 август 1997 получават нотариален акт.

B. *Rei vindicatio* производство, повдигнато от лесничейството.

20. През 1997 местното лесничейство завежда иск срещу жалбоподателите за *rei vindicatio*, като претендира, че те противозаконно са влезли във владение на горска земя, представляваща държавна собственост. Искът засяга парцели с площ 25.6 ха, включително парцелите от 14 ха в местност "Окуша", релевантни в настоящото дело.

21. На 30 април 1998 Районен съд- Велинград заключава, че спорната земя остава държавна собственост и разпорежда на жалбоподателите да я освободят. За да достигне до това заключение Районният съд преразглежда един от спорните въпроси, който вече е решен в производствата от 1995 и 1996 и констатира, че наследодателят на жалбоподателите не е бил собственик на спорната земя по време на колективизацията. Следователно, те нямат право на реституция на основание Закона за земеделската земя. При разглеждане на възражението на жалбоподателите, че този въпрос е *res judicata*, съдът заявява, че съгласно член 220 § 1 на Гражданско-процесуалния кодекс, трети лица, които не са били страни по предходни съдебни производства, не са обвързани от действието *res judicata* на окончателното решение, постановено в такова производство. Лесничейството не е било страна по производствата от 1995 и 1996.

22. Жалбоподателите обжалват. На 28 ноември 1999 Окръжният съд отменя решението от 30 април 1998 и отхвърля жалбата *rei vindicatio*. Съдът заключава, че ищецът, местното лесничейство, не е доказало, че спорната земя е държавна собственост. Това заключение е въз основа на ново разглеждане на релевантните факти и доказателства, а не на действието *res judicata* на решенията от 1995 и 1996.

23. Лесничейството протестира по точки от закона пред Върховния касационен съд.

24. На 10 октомври 2000 Върховният касационен съд отменя решението на Окръжния съд от 28 ноември 1999 и уважава иска *rei vindicatio*, като разпорежда жалбоподателите да освободят земята.

25. Върховният касационен съд постановява, че решенията от 1995 и 1996 са постановени в производства, които са от административен характер и поради това ищецът в производството *rei vindicatio* не е обвързан от тях. Още повече, в производствата от 1995 и 1996 жалбоподателите са се опитали да докажат, че техният наследодател, г-жа Фатма Бозова, е бил собственик на спорната земя по време на колективизацията на основание на декларации с нотариално заверен подпис и свидетелски показания. При преразглеждането на този въпрос Върховният касационен съд е констатирал, че правата на собственост на г-жа Фатма Бозова не са били установени. Също така,

не отговаря на истината, че спорната земя е земеделска и че са спазени условията за реституция по Закона за земеделската земя. Върховният касационен съд констатира още, че спорната земя принадлежи на държавата. Лесничейството е действало от нейно име.

26. На 30 юли 2002, съдия- изпълнител въвежда лесничейството във владение на спорната земя, включително и парцелите от 14 ха в местност "Окуша".

С. Глоби, наложени на жалбоподателите и други събития

27. В периода януари - септември 1997 местното лесничейство е глобило двама или повече жалбоподатели, включително г-н Алиосман Кехая (жалба по. 47797/99) и г-ца Гюлфезе Османджийкова (жалба по. 68698/01) на основание, че те "незаконно ползват земята за пасище", "построили са стобор върху държавна горска земя" и "са изградили временна постройка без разрешително за строеж". Г-н Мустафа Кестенджиев, син на един от жалбоподателите по жалба по. 68698/01 (г-жа Айше Кестенджиева), също е глобен. Размерът на глобите варира между 5,000 и 50,000 стари български лева (BGL) (BGL 5,000 се равняват на приблизително EUR 2.5).

28. Г-н Кестенджиев е глобен със заповед по. 264 от 5 септември 1997. При обжалването, Велинградският районен съд потвърждава глобите на неконкретизирана дата. На 28 септември 1999 Пазарджишкият окръжен съд отменя решението на по-нисшия съд и отменя глобите на основание, че са наложени в нарушение на закона. Г-н Кестенджиев твърди, че безуспешно се е опитал да получи възстановяване на глобата.

29. Г-н Алиосман Кехая също е глобен и е подал оплакване при местния прокурор. През февруари и март 1998 прокурорът, действайки съгласно нейните правомощия да изиска преглед (касация) на съдебните и административни решения, образува такова производство при Пазарджишки окръжен съд по отношение на три отделни глоби, наложени на г-н Кехая (№№. 190, 197 и 223 от 1997). Прокурорът заявява, *inter alia*, че лесничейството е действало в нарушение на закона, тъй като е знаело, че жалбоподателите са станали собственици на използваната от тях земя.

30. С две окончателни решения на Окръжния съд от 20 март 1998 две от тези глоби (№№. 197 и 223 от 1997) са потвърдени на основание, че липсват достатъчни доказателства, че земята, заради чието ползване е глобен г-н Кехая, е земята, възстановена на жалбоподателите. Съдът е на мнение, че обжалващият (прокурорът) трябва да докаже този факт.

31. Г-н Кехая не е призован по тези производства. Не са му връчени копия от решенията. На 9 август 1999 той е поканен от данъчните

власти да заплати глобите. По този повод на 28 септември 1999 той получава копия от решенията.

32. По отношение на третата глоба срещу г-н Алиосман Кехая (№. 190 от 1997), не е ясно дали по протеста на прокурора е постановено съдебно решение.

33. На 24 май 2000 жалбоподателите съобщават в полицията, че временната им постройка е подпалена.

II. РЕЛЕВАНТНО ВЪТРЕШНО ПРАВО И ПРАКТИКА

A. Реституция на земеделска земя след 1991

34. Законът за земеделската земя от 1991 предвижда, *inter alia*, че лица, или техните наследници, чиято земя е колективизирана, могат да поискат възстановяване на правата на собственост при определени условия (член 10 от Закона). Въз основа на определени законови критерии като например, дали земята, притежавана някога от ищеца или неговите /нейни наследодатели, е останала незасегната от урбанизация, реституцията може да е в “реални граници” или чрез план за землеразделяне

35. Уредени са двата начина за реституиране: (а) административно производство в срок от седемнадесет месеца след влизането на Закона в сила, чрез заявление до местната поземлена комисия (член 11 § 1 от Закона) чието решение подлежи на обжалване пред съдилищата (член 14 § 3), или, (б) след изтичането на законовия срок- чрез граждански иск пред компетентен съд срещу съответната поземлена комисия (член 11 § 2).

1. Реституция на основание членове 11 § 1 и 14 § 3 от Закона за земеделската земя

36. През релевантния период поземлените комисии са държавни органи, чиито членове се назначават от Министъра на земеделието (член 33 от Закона). През 2002 комисиите са заменени от местни Дирекции “Земеделие и гори”, чиито членове се назначават от Министъра на земеделието и горите.

37. Задачата на комисията е при постъпване на заявление за реституция по член 11 § 1 от Закона, да установи дали са изпълнение релевантните законови условия и, ако това е така, да издадат решение за възстановяване на собствеността.

38. Като отклонение от общите правила за доказателствата, член 12 §§ 2, 3 и 5 на Закона, постановява, че за поземлените комисии са допустими широк кръг доказателства, включително декларация пред нотариус.

39. Поземлените комисии не могат да отменят решенията си. Благоприятните решения не подлежат на обжалване и са окончателни. Съгласно изменението и допълнението от 1995 към Закона за земеделските земи, при определени обстоятелства като новооткрити факти или доказателства, поземлените комисии имат право да изменят решенията в определен срок (член 14 § 7).

40. Някои съдилища заявяват, че решенията на поземлените комисии имат характеристики, подобни на удостоверявания при нотариално производство *ex parte* (опред. 10333-2002-ВАС; опред. 1020-2003-ВАС). Също така е постановено, че решенията на поземлените комисии са административни решения (1832-93-III).

41. Лице, чието заявление за реституция е отхвърлено от компетентната поземлена комисия, може да обжалва пред съответния районен съд (член 14 § 3 от Закона). Районният съд има юрисдикцията да разгледа въпроса по същество т.е. да определи дали ищецът има право на реституция според Закона за земеделската земя. Може да е необходимо съдът да установи, *inter alia*, дали ишците или техните наследодатели са притежавали земята по време на колективизацията (3319-94-III). Ако той констатира, че са установени релевантните законови критерии за реституция, съдът отменя отказа на поземлената комисия и разпорежда възстановяване на собствеността (член 14 §§ 1-3 от Закона). Решението на Районния съд подлежи на преглед (касация.).

42. Специалните правила за доказателствата по член 12 §§ 2, 3 и 5, според които, декларации с нотариално заверен подпис се считат за допустими, също са приложими в съдебни производства по член 14 § 3 от Закона. Допустими са и свидетелски показания (930-94-III; 2648-94-III).

43. Производството пред съдилищата по член 14 § 3 на Закона (при обжалване срещу отказ на поземлените комисии) са правно-административни производства *suis generis*, като техният предмет е контрол на законността на решенията на комисиите; тези производства не могат да се охарактеризират като неоспорими (1832-93-III). Страни по тези производства са поземлените комисии и ищеца. Не може да се намесва трета страна, претендираща за право на собственост (179-97-ВАС). Обхватът на производството пред Районния съд е ограничен до оспорваните основания за отказа на поземлената комисия (3319-94-III).

44. В производството пред поземлените комисии или при обжалването на техните решения не могат да се разглеждат други спорове, освен онези касаещи релевантните законови критерии за реституция. Ако има спорове по други въпроси като, например, възражения на трети лица претендиращи права по отношение на земята или разногласия между наследниците, те трябва да се разгледат от съда в отделно гражданско производство (раздел 12 § 4 и 14 § 3 от Закона).

45. Според преобладаващата съдебна практика изглежда, че решенията по член 14 § 3 от Закона (при обжалване на отказите на поземлените комисии) нямат действие *res judicata* (1198-93-III; 1467-93-III; 179-97-96). В скорошно свое решение, Върховния административен съд постановява обратното (опред. 1021-2003-ВАС).

2. Реституция чрез общ граждански иск по член 11 § 2 от Закона

46. Лица, претендиращи реституция на земеделска земя, които са пропуснали седемнадесет месечния срок по член 11 § 1, може да заведат иск за установително решение срещу местната поземлена комисия. В това производство съдилищата определят дали ищецът има право на реституиране.

47. Облекчените доказателствени правила на член 12 §§ 2,3 и 5 от Закона за земеделската земя, които се различават от по-строгите общи доказателствени правила не са приложими. Декларациите с нотариално заверен подпис и други доказателства, допустими при административната процедура за реституция по член 11 § 1 и 14 § 3 от Закона, са недопустими в производство по член 11 § 2 (671-97-IV).

48. В гражданско производство по член 11 § 2, ако съдилищата се произнесат в полза на ищеца, поземлената комисия трябва да се подчини и да издаде необходимото решение за реституция (ТР 2-96-ОСГК). Когато решението е станало окончателно след публикуване на местния план за землеразделяне, комисията определя на ищеца друга налична земя.

49. Производството по член 11 § 2 на Закона, тъй като то е обикновено гражданско производство за установително решение, определя правото на собственост на ищеца с действие *res judicata*.

3. Доказателства в производство rei vindicatio

50. В такова производство не се прилагат облекчените доказателствени правила по член 12 §§ 2, 3 и 5 на Закона за земеделската земя. Прилагат се общите по-строги доказателствени правила.

В. *Res judicata* и задължителен характер на решенията съгласно българското гражданско-процесуално право

51. Решенията на гражданските съдилища са задължителни за страните, техните правоприменици, съдилищата и всички други държавни органи (член 220 § 1 от ГПК).

52. Спорът, решен в решението на съда по съществото е *res judicata*. За да установи съдържанието на спора, решен в решението, трябва да се отчете обхвата на спора и, следователно, обосновката на

съда. В допълнение, определени елементи от решаващо значение за оспорваното право или задължение може също да се разгледат като *res judicata* (201-91-I, 987-90-I, 433-90-I, 30-64-ОСГК).

53. Окончателните решения изключват бъдещо преразглеждане на същия спор между същите страни (членове 221 и 224 от Кодекса). Те не са окончателни по отношение на същия предмет между различни страни или между едни и същи страни, по различен предмет. Следователно, действието *res judicata* на едно решение има ограничен обхват *ad personam* и ограничен предмет (с изключение на няколко особени категории решения, като тези по гражданското състояние, които са обвързващи *erga omnes*).

54. В съдебно-административно производство, решенията на съдилищата, отменящи административни решения и постановяващи решения по спорни въпроси по същество, са обвързващи за страните и представляват *res judicata* по отношение на правата и задълженията, образуващи предмета на производството.

С. Друго релевантно право

55. Местните лесничейства са държавни административни органи, на подчинение на областните лесничейства и на Националната служба към Министерство на земеделието и горите (член 24 от Закона за горите 1997 и член 12 от Закона за горите 1958, в сила до 31 декември 1997).

56. Съгласно член 86 от Закона за собствеността, в редакцията му от 1996, държавната собственост, ако не попада в категорията “публична държавна собственост”, не може да се придобива от частни лица чрез насрещна собственост. Съгласно член 2 § 2 на Закона за държавната собственост, държавната собственост попада в категорията “публична държавна собственост” където, *inter alia*, тя служи на обществени нужди от национално значение. Министерски съвет може да обяви определен държавен имот за попадащ в тази категория. В резултат от тези разпоредби, няма ограничение на срока, в който държавен орган може да заведе иск *rei vindicatio* срещу частни лица за придобиване на право върху държавна собственост от категорията “публична държавна собственост”. Такъв иск срещу частни лица, които са във владение на държавна земя може да е неуспешен по отношение на държавна собственост, различна от “публична държавна собственост”, ако е изтекъл релевантният период на придобивна давност по член 70 на Закона за собствеността (пет или десет години).

ПРАВОТО

I. ТВЪРДЕНИ НАРУШЕНИЯ НА КОНВЕНЦИЯТА ОТНОСНО ИМУЩЕСТВЕНИЯ СПОР

57. Жалбоподателите се оплакват, че съдилищата са решили произволно в производствата 1997-2000 като не са взели предвид решенията от 1995 1996 и така са нарушили един от основните принципи на господството на закона- окончателния характер на съдебни решения. Жалбоподателите, също така, твърдят, че са били лишени от собствеността си чрез произволни решения. Те се позовават на член 6 от Конвенцията и на член 1 от Протокол No. 1 към Конвенцията.

A. Твърдяно нарушение на член 6 на Конвенцията

58. Член 6 § 1 на Конвенцията предвижда като релевантно:

“При решаването на правен спор относно неговите граждански права и задължения ..., всеки има право на справедливо и публично гледане ... от независим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона.”

59. Съдът отбелязва, че през 1996, в производството срещу местната поземлена комисия, която е държавен административен орган, жалбоподателите са получили окончателно съдебно решение, с което им се възстановява пълното право на собственост, *inter alia*, върху поземлените имоти от 14 ха в местност “Окуша”, землището на Сърница (виж горните параграфи 14-19 и 36).

60. Все пак, през 2000, в производство относно същата земя, Върховният касационен съд постановява, че решението от 1996 няма действие *res judicata* и уважава иска *rei vindicatio* , заведен от местното лесничейство, което също е държавен орган, и което поддържа мнението, че спорната земя принадлежи на държавата (виж горните параграфи 20-25 и 55).

61. Както е постановил Съдът по предходни дела, правото на справедлив процес съгласно член 6 § 1 от Конвенцията, тълкувано в светлината на принципите за господство на закона и правната сигурност, включва изискването, че когато съдилищата са се произнесли окончателно по спорен въпрос, техните решения не се подлагат на съмнение (виж *Brumarescu v. Romania* [GC], no. 28342/95, § 61, ЕСПЧ 1999-).

62. В настоящото дело, за разлика от *Brumarescu*, окончателното решение от 1996 не е отменено. То е било освободено от законово действие, тъй като в отделно производство въпросът дали държавата

или жалбоподателите са собственици на същата земя е преразгледан и е постановено различно решение.

63. По мнение на Съда, принципът, според който окончателното решение е *res judicata* и разрешава спора между страните с окончателен ефект, е основен елемент от правото на справедлив процес, гарантирано от член 6 на Конвенцията при граждански дела.

64. Натискът на подхода на Върховния касационен съд в случая на жалбоподателите е бил възглед, очевидно доминиращ във вътрешната правна практика, според която решенията, постановени в производства по член 11 § 1 и 14 § 3 от Закона за земеделската земя, нямат действие *res judicata*. Този възглед е основан на факта, че такива производства засягат единствено законността на решенията на поземлените комисии, които са административни органи и прилагат облекчени доказателствени правила. Производствата по член 11 § 1 и 14 § 3 на Закона се определят от съдилищата като “административни *suus generis*” (виж горните параграфи 36-50).

65. Законът за земеделската земя от 1991 очевидно е бил комплексен закон, който се е опитал да намери трудния баланс между различните замесени интереси в условията на икономически и социални промени (виж параграфи 34-50). Не е задача на Съда да прецени *in abstracto* правната теория, залегнала в основата на някой закон. Той трябва да ограничи разглеждането до въпроса дали прилагането на закона в конкретните обстоятелства по делото са довели до нарушаване на правата на жалбоподателите, гарантирани от Конвенцията.

66. Съдът отбелязва, че във всички правни системи, действието *res judicata* от решенията има ограничения *ad personam* и по материалния обхват.

67. В настоящото дело, обаче, и двете производства определят имуществените права на едни и същи правни субекти – държавата и жалбоподателите, като и същината на спора е идентична. В двете производства съдилищата са разгледали едни и същи въпроси: дали лицето, г-жа Фатма Бозова, което жалбоподателите са наследили, е притежавала земята преди колективизацията и дали са изпълнени установените със закон условия за реституция по Закона за земеделската земя (виж горните параграфи 15-18 и 20-25).

68. Освен това, окончателното решение от 20 септември 1996 е в резултат от производства за решаване на спор пред две юрисдикции, включително Върховния съд. Независимо от тяхната теоретична класификация, тези производства са имали действието на определяне на имуществените права на жалбоподателите срещу държавата. Принципът на правна сигурност диктува, че когато граждански спор се разглежда по същество от съдилищата, той трябва да бъде решен окончателно. Няма оправдание за изискването от жалбоподателите в

производството 1997-2000 срещу държавата отново да доказват факта, че те са собственици на спорната земя. Те вече са го направили в производството 1995-1996. Тъй като, съгласно релевантното българско право към съответния период, решенията на поземлените комисия са определяли правото на реституция и имуществените права срещу държавата, и тъй като тези решения са били предмет на обжалване пред съдилищата от всички нива, би било в противоречие на принципа за правна сигурност, ако се е приеме, че постановените в резултат окончателни решения дори не обвързват държавата. Фактът, че в производствата по Закона за земеделската земя са се прилагали облекчени доказателствени правила, е бил въпрос на законодателен избор и сам по себе си не оправдава такова значително изключение от основното правило, че окончателните решения са *res judicata*.

69. Подходът на Върховния касационен съд в решението му от 10 октомври 2000, освен това, е имал действието да осигури на държавата “втори шанс” за преразглеждане на спор, който вече е решен с окончателно решение в производство за решаване на спор, в който друг държавен орган, специализиран административен орган, отговорен за реституцията- поземлената комисия- вече е бил страна и е разполагал с всички процедурни средства да защити държавните интереси. Такова преразглеждане очевидно е било възможно, без ограничения във времето и е можело единствено да се предотврати след изтичане на релевантния срок на придобивната давност (виж горния параграф 56). Този подход е бил небалансиран и е създавал правна несигурност.

70. По тази причина, Съдът заключава, че правата на жалбоподателите по член 6 § 1 на Конвенцията са били застрашени, тъй като решението от 10 октомври 2000 на Върховния касационен съд пренебрегва целия съдебен процес, който е приключил с окончателно решение на 20 септември 1996 и което, освен това, е било въведено в сила (виж параграф 19 по-горе). Като лишават от правна сила окончателното решение от 20 септември 1996 по делото на жалбоподателите, властите са действали в нарушение на принципа за правна сигурност, залегнал в член 6 § 1 на Конвенцията. Следователно, има нарушение на тази разпоредба.

В. Твърдяно нарушение на член 1 от Протокол No. 1 към Конвенцията

71. Член 1 от Протокол No. 1 към Конвенцията предвижда:

“Всяко физическо или юридическо лице има право мирно да ползва своите притежания. Никой не може да бъде лишен от своите притежания освен в интерес на обществото и съгласно условията, предвидени в закона и в общите принципи на международното право.

Предходните разпоредби не накърняват по никакъв начин правото на държавата да въвежда да въвежда такива закони, каквито сметне за необходимо за осъществяването на контрол върху ползването на притежанията в съответствие с общия интерес или за осигуряване плащането на данъци или други постъпления или глоби.”

72. Съдът отбелязва, че с окончателно решение от 20 септември 1996 жалбоподателите са признати за собственици на парцели от 14 ха, в близост до язовир “Доспат” в местността “Окуша”, в землището на Сърница.. На 3 февруари 1997 местната поземлена комисия разпорежда реституция на земята на жалбоподателите. На 4 април 1997 те официално влизат във владение на същата. На 20 август 1997 получават нотариален акт (виж горните параграфи 18 и 19). Следователно, жалбоподателите имат “притежание” по смисъла на член 1 на Протокол No. 1. Следователно тази разпоредба е била приложима.

73. Също така е видно, че събитията от 1997-2002 представляват държавна намеса в притежанията на жалбоподателите и че тяхната земя е била отнета от държавата на основание на съдебни решения, постановени в производството, започнато от местното лесничейство, държавен орган (виж параграфи 24-26 и 55 по-горе).

74. По въпроса дали намесата е била лишаване от притежание по смисъла на второто изречение от първия параграф от член 1 на Протокол No. 1 към Конвенцията, Съдът забелязва, че действието на решението на Върховния касационен съд от 10 октомври 2000 е било да се откажат на жалбоподателите плодовете от окончателното решение в тяхна полза от 20 септември 1996. Държавата е обявена за собственик на спорната земя, лесничейството влиза във владение на същата и, съответно, жалбоподателите са лишени от тяхното право на собственост, включително от правото да притежават, ползват или разпореждат с имуществото (виж горните параграфи 24-26). При тези обстоятелства, Съдът счита, че действието от решението от 10 октомври 2000 на Върховния касационен съд е било да лиши жалбоподателите от техните притежания (виж цитирания по-горе *Brumarescu*, §§ 76 и 77).

75. Съдът подчертава, че първото и най-важно изискване на член 1 от Протокол No. 1 е, че всяко вмешателство на обществените власти в мирното ползуване на притежанията е незаконосъобразно. Господството на закона, един от основните принципи на демократичното общество, е присъщо на всички членове на Конвенцията (виж *Pincová and Pinc v. the Czech Republic*, no. 36548/97, § 45, ЕСПЧ 2002-VIII, с допълнителни препратки). Принципът за законност, също така, регламентира, че приложимите разпоредби на вътрешното право трябва да са достъпни в достатъчна степен, да са точни и предвидими при тяхното прилагане (виж *Broniowski v. Poland*

[ДВ], no. 31443/96, § 147, ЕСПЧ 2004-...). Освен това, лишаване от имущество е оправдано единствено, ако то е доказано “в интерес на обществото” и ако отговаря на изискването за пропорционалност, постигайки справедлив баланс между нуждите на общия интерес на обществото и основните права на индивида (виж *Sporrong and Lönnroth v. Sweden*, решение от 23 септември 1982, серия А no. 52, стр. 26-28, §§ 69-74).

76. В настоящия случай Съдът вече е стигнал до заключението, че лишавайки окончателното решение от 20 септември 1996 от всякакво правно действие, властите са действали в нарушение на принципа за правна сигурност, присъщ на член 6 § 1 на Конвенцията (виж горния параграф 70). Поради това, не може да се твърди, че разглежданото лишаване от собственост е било законосъобразно по смисъла на Конвенцията. Настоящото дело не засяга възобновяването на гражданско производство в определен срок и при условията, регулирани от закона, а непризнаването на действието *res judicata* от окончателното решение, произнесено в производство за решаване на спор. Не може да се счита, че обществен интерес, натежаващ над основния принцип за правна сигурност и правата на жалбоподателите, оправдава преразглеждане на спора и в резултат на това – лишаването от собственост без компенсация.

77. Поради това, Съдът заключава, че жалбоподателите са лишени от собственост в нарушение на член 1 от Протокол No. 1 към Конвенцията.

II. ТВЪРДЕНИ НАРУШЕНИЯ НА КОНВЕНЦИЯТА ПО ОТНОШЕНИЕ НА ГЛОБИТЕ, НАЛОЖЕНИ НА НЯКОИ ОТ ЖАЛБОПОДАТЕЛИТЕ

78. Жалбоподателите се оплакват, че лесничейството е започнало кампания срещу тях и е глобило някои от тях за това, че ползват собствената си земя. В допълнение, г-н Алиосман Кехая се оплаква, че не е бил призован в производството през 1998 по повод наложените му глоби. Г-н Кестенджиев се оплаква, че не може да получи възстановяване на парите, въпреки че наложените му глоби са отменени. Жалбоподателите се позоват на член 1 от Протокол No. 1 към Конвенцията, а също и на член 6 от Конвенцията.

А. Глоби, наложени на г-н Алиосман Кехая

1. Твърдяно нарушение на член 1 от Протокол No. 1 към Конвенцията

79. Съдът отбелязва, че през 1997 местното лесничейство е глобило г-н Алиосман Кехая и други жалбоподатели за, *inter alia*, твърдяна “незаконно ползване на земя за пасище” и “построяване на стобор на държавна горска земя”. Това става след влизането в сила на окончателното решение от 20 септември 1996, което постановява, че жалбоподателите, а не държавата са законни собственици на парцел от 14 ха (виж горните параграфи 24-27).

80. Тъй като имущественият спор между жалбоподателите и лесничейството очевидно засяга земята извън тези 14 ха, които са предмет на настоящото дело (виж параграф 20 по-горе), необходимо е да се установи дали г-н Алиосман Кехая е глобен за ползване на парцелите, покриващи 14 ха, които са били собственост на жалбоподателите или за ползване на другата земя, която е принадлежала на държавата. В тази връзка Съдът отбелязва, че Пазарджишкият окръжен съд, който се е произнесъл по жалбата срещу глобите е достигнал до заключението, че тъжителят не е доказал, че глобите касаят употребата на собствената земя на жалбоподателите, както претендира г-н Кехая (виж параграф 30 по-горе).

81. За целите на настоящото дело значимостта на заключението на Окръжния съд, все пак, е ослабено от факта, че от лесничейството, наложило оспорваните глоби, не се е изискало да докаже, че глобите засягат ползването на държавна земя. Също така, трябва да се отбележи, че глобата, наложена в подобни обстоятелства и на г-н Кестенджиев, син на един от жалбоподателите, е отменена като незаконосъобразна (виж горните параграфи 28-30). Вземайки предвид тези факти, Съдът счита, че твърдението на жалбоподателите, че някои от тях са глобени за ползването на собствената им земя са най-малкото правдоподобни..

82. Съдът също така, отбелязва, че Правителството не е представило становище по настоящото дело и не е отговорило на нито един от въпросите, поставени от Съда. При тези обстоятелства е уместно да се извадят заключения от неучастието на Правителството в производството (виж, *mutatis mutandis*, *Trubnikov v. Russia*, no. 49790/99, §§ 54-57, 5 юли 2005).

83. Съответно, Съдът счита за установено по отношение на г-н Алиосман Кехая, че той е глобен за ползването на земя, законно притежавана от него и от другите жалбоподатели, а не от държавата. Също така, не е доказано, че ползването на частна земя за пасище или за построяване на стобор върху нея е незаконно според българското право. Поради това, глобите, наложени на тези основания се считат за

произволна намеса в правото на г-н Кехая мирно да се ползва от своите притежания.

84. Следователно, има нарушение на член 1 от Протокол No. 1 към Конвенцията.

2. Твърдяно нарушение на член 6 от Конвенцията

85. Отчитайки горните заключения, Съдът намира за ненужно да разгледа дали в производството, довело до налагането на глоби е приложен член 6 от Конвенцията и ако е така, дали това производство е извършено в нарушение на този член.

A. Други глоби

86. С оглед на заключението си в предходните параграфи 83 и 84, Съдът не намира за необходимо да разгледа останалите оплаквания относно други глоби, наложени на някои от жалбоподателите.

III. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

87. Член 41 от Конвенцията предвижда:

“Ако Съдът установи, че е имало нарушение на Конвенцията или протоколите към нея, и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, предоставя справедливо обезщетение на потърпевщата страна.”

A. Вреди

88. Жалбоподателите представят оценка, изготвена от експерт, на когото е било възложено да оцени стойността на 25.6 ха. земя в землището на Сърница. Експертът констатира, че тяхната “справедлива стойност” е EUR 237,955. След като в началото жалбоподателите претендираха заедно сумата за имуществени вреди, по-късно жалбоподателите заявиха, че настояват на фактическа реституция на тяхната земя. Изглежда, че 25.6 ха, към които се отнася оценката на експерта, е цялата земя, предмет на *rei-vindicatio* производството 1997-2000, включително и 14 ха, предмет на настоящото дело (виж предходните параграфи 15-19 и 20-26).

89. В допълнение към горната сума, претендирана заедно, всеки един от жалбоподателите претендира за EUR 20,000 неимуществени вреди за нарушения на член 6 и член 1 от Протокол No. 1. Г-н Алиосман Кехая претендира за допълнителни EUR 3,000 за наложените му глоби.

90. Правителството не коментира.

91. С оглед обстоятелствата по делото, Съдът счита, че въпросът за прилагането на член 41, доколкото се касае за имуществени и неимуществени вреди, не е готов да се произнесе и се въздържа от решение, като отчита възможността от постигане на споразумение между ответната държава и жалбоподателите (Правило 75 § 1 от Правилата на съда).

В. Разходи и разноси

92. Жалбоподателите претендират за EUR 1,785 за 25 часа и 30 минути правна работа по делото на адвоката им г-н М. Екимджиев, когото са ангажирали през декември 2004 при часова ставка от EUR 70 на час. Също така, жалбоподателите претендират за EUR 195 за разходи по преводи, копирни услуги, пощенски и телефонни разходи. Те представят копие от споразумението за адвокатски хонорар между тях и адвоката им, а също така и справка за отработените часове и разписки. Жалбоподателите изискват горните суми, възлизащи общо на EUR 1,990 да бъдат преведени директно по банковата сметка на адвоката им.

93. В допълнение, жалбоподателите претендират за EUR 1,400, сумата, която са заплатили на оценителя, изготвил оценката на спорната земя (виж горния параграф 88).

94. Правителството не коментира.

95. Съдът счита, че броят часове правна работа по делото е прекомерно завишен като се има предвид, че адвокатът на жалбоподателите е ангажиран след като делото е обявено за допустимо.

96. Отчитайки горното и като взема предвид EUR 808, платени като правна помощ от Съвета на Европа, Съдът присъжда EUR 500 за адвокатски хонорар, преводи, копирни услуги, пощенски и телефонни разходи и отхвърля останалата част от претенцията за хонорари и разноси.

97. Относно претендираната сума за оценка, Съдът счита, че тази част от претенциите на жалбоподателите за обезщетенията по справедливост е в тясна връзка с претенциите им за имуществени и неимуществени вреди и не е готов за решение. Ето защо, Съдът се въздържа да се произнесе по въпроса за приложение на член 41 на Конвенцията по отношение на разходи, понесените разходи за оценката.

С. Лихва за просрочване

98. Съдът намира за уместно, лихвата за просрочване да е базирана на пределната лихва по заеми на Централната европейска банка, към които следва да се добавят три процентни пункта.

ПОРАДИ ТОВА СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО ОТСЪДИ

1. *Установява* нарушение на член 6 от Конвенцията по отношение на гражданското производство, приключило на 10 октомври 2000;
2. *Установява* нарушение на член 1 от Протокол No. 1 към Конвенцията в частта, че жалбоподателите са били лишени от собствената им земя;
3. *Установява* нарушение на член 1 от Протокол No. 1 към Конвенцията по отношение на наложената на г-н Кехая глоба;
4. *Постановява*, че не е необходимо да се разгледат останалите оплаквания на жалбоподателите относно наложените им глоби;
5. *Постановява*, че въпросът за прилагането на член 41 не е готов за решаване, доколкото се засягат имуществените и неимуществените вреди и направените разходи за оценка;
съответно,
 - (а) *въздържа се от решение* по горния въпрос;
 - (б) *приканва* Правителството и жалбоподателите в двумесечен срок от датата, на която решението става окончателно съгласно член 44 § 2 от конвенцията, да представят писмени становища по въпроса и, в частност, да уведомят Съда за споразумение, което могат постигнали;
 - (с) *въздържа се* от по-нататъшна процедура и *делегира* на Председателя на състава правото да уреди същата при необходимост;
6. *Отсъжда*
 - (а) ответната държава да заплати на жалбоподателите в три месечен срок от датата на влизане на решението в сила, съобразно Член 44 § 2 от Конвенцията EUR 500 (петстотин евро) за разходи и разноси, които да се конвертират в националната валута на ответната държава по курса, валиден към датата на изплащането, плюс, плюс всички дължими такси по банковата сметка на адвоката на жалбоподателите- г-н М. Екимджиев;
 - (б) от датата на изтичане на гореспоменатите три месеца до разплащането, ще се дължи проста лихва върху сумата при ниво, равно на пределната лихва по заеми на Европейската централна банка по време на просрочения период плюс три процентни пункта;

7. *Отхвърля* останалата част от претенциите на жалбоподателите за разходи и разноски.

Изготвено на английски език и известно писмено на 12 януари 2006 съгласно Правило 77 §§ 2 и 3 от Правилата на съда.

Сантяго Куесада
Заместник-регистратор

Хростос РОЗАКИС
Председател